

dr hab. Alicja Szerłaż, prof. UWr

Instytut Pedagogiki

Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych

Uniwersytet Wrocławski

Recenzja

**osiągnięć naukowych dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk w postępowaniu
habilitacyjnym w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika**

w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

1. Podstawa formalna recenzji

Podstawę formalną do sporządzenia recenzji stanowi Uchwała Nr 19 Rady Dyscypliny Naukowej Pedagogika Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 11. marca 2025 r. w sprawie powołania Komisji Habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Małgorzacie Fopce – Kowalczyk.

Na mocy tejże Uchwały, Rada Dyscypliny Naukowej Pedagogika Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu powierzyła mi funkcję recenzenta osiągnięć naukowych dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Dokumentację dorobku przedłożoną do oceny przez Habilitantkę otrzymałam z w/w Uczelni w dniu 25 marca 2025 roku.

Recenzję przygotowałam na podstawie otrzymanej dokumentacji składającej się: ze skanu dyplomu nadania Habilitantce stopnia doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki; autoreferatu; załączników do autoreferatu (w wersji elektronicznej); wykazu osiągnięć naukowych przed i po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia doktora; wykazu bibliometrycznego, dokumentacji poświadczającej dodatkowe kompetencje, a także trzech monografii autorskich; czterech prac pod redakcją naukową, a w nich autorskich lub współautorskich rozdziałów oraz dwóch podręczników narzędzi badawczych - Skala Współczucia dla Innych (CS-R-PL) oraz Skala Współczucia dla Samego Siebie (SCS-PL).

Sporządzając recenzję osiągnięć naukowych dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk przedstawiłam wykształcenie oraz karierę zawodową i akademicką Pani Doktor oraz dokonałam oceny dorobku naukowego Habilitantki kierując się kryteriami określonymi w art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023 poz. 742), a mianowicie: „(1) posiada stopień doktora, (2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne,

technologiczne lub artystyczne; (3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.”

2. Wykształcenie oraz kariera zawodowa i akademicka Habilitantki

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk, uzyskała dyplom magistra psychologii, w 2000 roku, na Wydziale Nauk Społecznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, przygotowując pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Kazimierza Popielskiego pracę magisterską pt.: *Analiza psychologiczna stanów emocjonalno – uczuciowych u osób po próbach samobójczych*. W 2008 roku ukończyła Studia Podyplomowe pod nazwą Psychoonkologia w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie (w przedłożonej przez Habilitantkę dokumentacji znajduje się świadectwo ukończenia tych studiów). Stopień doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki został nadany dr Małgorzacie Fopce – Kowalczyk uchwałą Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 12 marca 2014 r., na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt.: *Wsparcie społeczne pracowników hospicjum a poczucie straty po śmierci pacjenta*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Czesława Kustry prof. UMK – praca została wyróżniona przez Radę Naukową WNP UMK. Habilitantka jest również absolwentką Europejskich Studiów Opieki Paliatywnej European Palliative Care Academy, na realizację których uzyskała grant Bosch Foundation (2015 - 2017).

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk posiada długoletnią praktykę w pracy psychologa i pedagoga w obszarze opieki paliatywnej, psychoonkologii, nabytej w wyniku zatrudnienia w następujących placówkach: Stowarzyszenie Hospicjum Światło (od 2010 r.), Zespół Opieki Paliatywnej Hospicjum im. Jana Pawła II w Toruniu (2001-2014), Akademia Walki z Rakiem (2005-2010), Oddział Hematologii Szpitala Miejskiego w Toruniu (2004-2005), Dom Kombatanta. Dom Pomocy Społecznej w Dobrzejewicach k. Torunia (2001-2003), a także w ramach stażu wolontariackiego na Oddziale Toksykologii i Kardiologii Samodzielnego Szpitala Wojewódzkiego w Lublinie (załącznik 4, s. 17-18). Tak zorientowaną karierę zawodową uznaje za ważną w kontekście przedmiotu działalności naukowo – badawczej Habilitantki. W mojej ocenie stanowi ona wartościową podstawę dla określenia i konstruowania przez dr Małgorzatę Fopkę – Kowalczyk własnej przestrzeni aktywności naukowo-badawczej.

Kariera akademicka dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, od 2014 r., wiąże się natomiast z zatrudnieniem w Instytucie Nauk Pedagogicznych, na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Habilitantka współpracuje także z Collegium Medicum w Bydgoszczy, prowadząc zajęcia dydaktyczne dla studentów.

Co ważne, Habilitantka odbyła także szereg szkoleń, głównie psychologicznych, służących podwyższaniu własnych kompetencji merytorycznych i umiejętności interpersonalnych niezbędnych, jak sama na to wskazuje, w pracy z osobami chorymi przewlekle, z niepełnosprawnościami, starszymi oraz osobami w kryzysie (autoreferat, s. 2). Dla przykładu były to szkolenia dotyczące organizacji wolontariatu oraz systemów wsparcia dla osób osieroconych i personelu hospicyjnego (2002), problemów psychoonkologicznych w opiece paliatywnej / hospicyjnej (2006), profilaktyki zespołu wypalenia zawodowego u psychologów hospicyjnych (2009), pracy z osobami w żałobie (2009), interwencji kryzysowej w praktyce psychologa klinicznego (2017), czy nabycie przez Habilitantkę uprawnień do posługiwania się w praktyce diagnostyczną Skalą Inteligencji Stanford – Binte 5 (2021). Natomiast od semestru letniego, w roku akademickim 2024 – 2025, realizuje studia podyplomowe z neuropsychologii w Wyższej Szkole Nauk o Zdrowiu w Toruniu (załącznik 4, s. 24).

Na podstawie powyższego stwierdzam, że wykształcenie oraz przebieg kariery zawodowej i akademickiej dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk dowodzi wysokich kwalifikacji zawodowych, konsekwencji w zakresie uzyskiwania kolejnych awansów naukowych oraz godnej uznania aktywności na rzecz doskonalenia własnych kompetencji przydatnych zarówno w pracy naukowo-badawczej, dydaktycznej, jak i w praktyce terapeutycznej – wspierającej.

3. Ocena osiągnięcia naukowego dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Dr Małgorzata Fopka-Kowalczyk, jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, wskazała monografię naukową: Małgorzata Fopka – Kowalczyk, *Współczucie dla innych wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych. Badania w schemacie porównawczym i korelacyjnym*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2024, ISBN 978-83-231-6030-4, ss. 350. Recenzentami monografii byli dr hab. Tomasz Dierżanowski, prof. WUM oraz dr hab. Stanisława Byra, prof. UMCS.

Przedłożona przez Habilitantkę do oceny autorska monografia poświęcona jest problematyce współczucia dla innych wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych, a więc kierunków, jak podkreśla sama Habilitanta, w ramach których studenci kształcą się w zawodach związanych z pomocą i wsparciem osób potrzebujących współczującej troski i wsparcia (s. 170). To studium o interdyscyplinarnym charakterze, w którym Autorka integruje wiedzę z różnych dyscyplin naukowych, a mianowicie pedagogiki – pedagogiki leczniczej, psychologii – psychologii klinicznej i psychologii zdrowia, a także filozofii, religii oraz medycyny. Przyjęcie interdyscyplinarnej perspektywy Habilitantka słusznie uzasadnia *niewielką liczbą badań i analiz w polskiej pedagogice, medycynie, psychologii i edukacji, a także z uwagi na sposób definiowania współczucia jako kategorii mieszczącej się w wielu obszarach nauk niezwiązanych wyłącznie z jedną dyscypliną naukową* (s. 14).

Oceniana monografia liczy 350 stron i składa się z trzech głównych części. Pierwsza z nich, to teoretyczna conceptualizacja problematyki współczucia dla innych dokonana na podstawie analizy literatury przedmiotu (rozdział 1.) oraz przedstawienie dotychczasowych praktyk edukacyjnych i wymogów edukacyjnych w zakresie współczucia dla innych wśród osób pomagających profesjonalnie i adeptów pomagania (rozdział 2.). W drugiej części monografii Habilitantka przedstawiła metodologię własnego projektu badawczego, skupiając się na głównych parametrach metodologicznych badań własnych nad współczuciem dla innych, dokonując operacjonalizacji zmiennych badawczych oraz formułując pytania badawcze. Zaprezentowała również wykorzystane narzędzia badawcze, zasady doboru osób badanych i organizację badań, a także zastosowane analizy statystyczne i metody analizy zgromadzonych danych empirycznych (rozdział 3.). Natomiast trzecia część monografii stanowi prezentację wyników badań przeprowadzonych przez Habilitantkę w zakresie współczucia dla innych oraz czynników związanych ze współczuciem wśród polskich studentów kierunków medycznych i niemedycznych (rozdział 4). W tej części monografii Habilitantka poddała interpretacji uzyskane wyniki badań oraz skonfrontowała je z literaturą przedmiotu (rozdział 5), by następnie je podsumować i sformułować wnioski dla praktyki pedagogicznej i edukacyjnej (rozdział 6).

Całość została opatrzona wprowadzeniem, zakończeniem, notą bibliograficzną – wykazem autorskich publikacji cytowanych w monografii, bibliografią, aneksami – zgodą Komisji ds. Etyki Badań Naukowych na realizację projektu, informacja o badaniu, metryczka, skala współczucia dla innych (CS-R-PL) - oraz spisem tabel.

Konstrukcja monografii jest typowa dla prac empirycznych. Jej walorem jest przejrzystość oraz logiczność wyrażająca się w komplementarności poszczególnych części monografii, co pozwoliło na dokonanie teoretycznego, wieloaspektowego oglądu współczucia dla innych, światowych i polskich tendencji w zakresie metod i sposobów pomiaru współczucia dla innych oraz w ich rezultacie opracowanie założeń badawczych, procedury badań, a także zaprezentowanie wyników badawczej eksploracji.

We wprowadzeniu do monografii Habilitantka zasadnie argumentuje na rzecz własnego projektu badawczego, zarówno z perspektywy kształcenia zawodowego, w ramach którego winny być nabywane także kompetencje w zakresie współczucia dla innych, jak i stanu polskich badań (zwłaszcza pedagogiki leczniczej), które w minimalnym zakresie dotyczą współczucia dla innych wśród studentów tzw. kierunków pomocowych. Brak jest również, na co wskazuje dr Małgorzata Fopka - Kowalczyk, analiz psychometrycznych odnoszących się do poziomu umiejętności współczucia dla innych w grupie studentów kierunków medycznych i niemedycznych, które umożliwiłyby porównanie wyników w tych grupach (autoreferat, s. 3). Dlatego, według Habilitantki, na znaczeniu zyskuje zdiagnozowanie poziomu współczucia wraz z jego atrybutywnymi wymiarami, co pozwoli na sformułowanie wskazań dla kształcenia przyszłych „pomagaczy” (s. 239). W efekcie celem badań własnych uczyniła *oszacowanie poziomu współczucia dla innych wśród osób przygotowujących się do profesjonalnego pomagania: studentów kierunków medycznych i niemedycznych*, z uwzględnieniem czynników owemu współczuciu towarzyszących: czynników demograficznych, cech osobowości oraz inteligencji emocjonalnej. Tym bardziej, jak podkreśla Habilitantka, dostępne w literaturze badania potwierdzają tezę o możliwości nauczania się współczucia (s. 29). Zaprezentowaną argumentację uznaje za właściwą.

Część pierwsza opracowania, to interesująca poznawczo konceptualizacja teoretyczna współczucia dla innych, z ekspozycją genezy badań nad współczuciem, zależności (tożsamości, przenikania się i rozłączności zakresowej) współczucia z takimi kategoriami, jak empatia, altruizm, życzliwość, empatyczna troska, litość i duchowość, ze wskazaniem rodzajów współczucia. Co istotne, dr Małgorzata Fopka-Kowalczyk, posiłkując się światową, bogatą literaturą przedmiotu zaprezentowała, w sposób nie budzący moich wątpliwości, współczucie dla innych jako kategorię teoretyczną przyjmując, że *współczucie dla innych i troska o drugiego człowieka przeplatają się wzajemnie, stanowiąc komplementarne i uzupełniające się sposoby dbania o dobro drugiego człowieka, dostosowane i adekwatne do jego sytuacji i potrzeb* (s.39). Stąd zamienne stosowanie terminu współczucia dla innych ze współczującą troską. Teoretycznym odniesieniem dla konceptualizacji własnego przedmiotu badań uczyniła koncepcję współczucia dla innych autorstwa Elisabeth Pommier i współpracowników oraz model ewolucyjny współczucia dla innych Paula Gilberta, eksponujący atrybuty współczucia dla innych: wrażliwość, troskę, empatię, motywację, tolerancję na stres oraz nieosądzanie. Walorem tej części monografii jest również wskazanie i poddanie analizie czynników związanych z kształtowaniem i okazywaniem współczucia – osobiste i wcześniejsze doświadczenia, wykształcenie, edukacja, wiedza; cechy osobowości i emocje; wiek i płeć; stres i praca zawodowa; duchowość i wyznanie; status socjoekonomiczny; czynniki kulturowe; mózg a współczucie oraz współczucie dla innych vs współczucie dla siebie, jak również wskazanie korzyści z praktykowania współczucia dla innych (co ważne, także dla odbiorów współczucia). To wnikliwa analiza przeprowadzona przez Habilitantkę na podstawie przeglądu światowej literatury przedmiotu, co dowodzi nie tylko szerokiej wiedzy dr Małgorzaty Fopki-Kowalczyk, ale także Jej wysokich umiejętności analityczno - indukcyjnych w zakresie zróżnicowanych stanowisk teoretycznych badaczy zagadnienia. Podobnie rzecz się ma w odniesieniu do zaprezentowanych metod i sposobów pomiaru współczucia dla innych, co pozwoliło Habilitantce przyjąć właściwą perspektywę metodologiczną dla badań własnych.

W kontekście znaczenia problematyki współczucia dla dyscypliny pedagogika, ważny jest stan dotychczasowych wymogów i rekomendacji w zakresie kompetencji pracowników, jak zaznacza Habilitantka, zajmujących się wspieraniem, pomaganiem, wychowywaniem i leczeniem oraz programów edukacyjnych w zakresie współczucia dla innych, rozpatrywanych ze światowej i polskiej perspektywy (s. 113). Jako interesujące oraz inspirujące dla praktyki edukacyjnej postrzegam zaprezentowane programy pomocowe dla profesjonalnych „pomagaczy” oraz studentów kierunków pomocowych, ze szczególnym uwzględnieniem metod kształcenia i środków dydaktycznych wykorzystywanych w kształceniu współczucia dla innych w uczelniach wyższych.

Dr Małgorzata Fopka-Kowalczyk świadomie zorientowała swój zamysł badawczy na osoby profesjonalnie przygotowywane do udzielania pomocy i wsparcia, szczególnie studentów kierunków medycznych – jak wskazuje: lekarzy oraz pracowników medycznych niebędących lekarzami – pielęgniarki, położne, fizjoterapeutów, a także kierunków niemedycznych wyróżniając psychologów, pedagogów, pracowników socjalnych, księży, nauczycieli. Zwróciła również uwagę na osoby, które w trakcie swojej pracy nawiązują relację pomocową z drugim człowiekiem i z tego powodu powinny posiadać stosowne kompetencje do udzielenia pomocy oraz wsparcia (s. 114). Mimo ekspozycji wskazanych powyżej profesji nie znalazły one jednak pełnej reprezentacji w próbie badawczej (s. 171 – 172).

Mimo to, słusznie zauważa, że współczesny rynek pracy kieruje oczekiwania w sferze pomocy i wsparcia wobec absolwentów kierunków pomocowych (s. 117). Zasadnie więc przedmiotem swoich analiz uczyniła dotychczasowe zalecenia dla praktyki edukacyjnej w zakresie współczucia dla innych. Posiłkowała się przy tym wytycznymi i rekomendacjami do pracy tzw. „pomagaczy” w relacji z innymi osobami w sferze medycznej i niemedycznej, które obrazują również wymogi określone w standardach kształcenia dla kierunków studiów medycznych: lekarskiego, lekarsko – dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa, a także dla kierunków studiów niemedycznych w zakresie: psychologii, pedagogiki – szczególnie pedagogiki specjalnej, terapii, a także pracy socjalnej i kierunków nauczycielskich z ekspozycją specyficznych dla nich efektów uczenia się oraz koniecznych kompetencji i umiejętności praktycznych (s. 117 – 122). Co istotne, Habilitantka słusznie stwierdza, że *analiza Polskich Ram Kwalifikacyjnych (...) dotyczących kształcenia wyższego zawiera bardzo ogólne informacje, które nie opisują zasad relacji z osobą wspieraną oraz nie poruszają zagadnień i celu kształcenia w zakresie współczucia wobec innych* (s. 121). Tym bardziej na znaczeniu zyskują przedstawione przez Habilitantkę dobre praktyki edukacyjne i przykłady kształcenia w zakresie współczucia dla innych w uczelniach w Europie i na świecie – na wybranych kierunkach: pielęgniarstwo, położnictwo, psychologia, kierunkach lekarskich i nauczycielskich. W kontekście podjętej problematyki badawczej doceniam również podjęty przez dr Małgorzatę Fopkę – Kowalczyk trud na rzecz określenia stanu oferty edukacyjnej polskich uczelni w przedmiocie współczucia dla innych – Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Medycznego Uniwersytetu Warszawskiego, Collegium Medicum w Bydgoszczy, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Kolegium Nauk Medycznych w Rzeszowie. Kierunki, na których realizowana jest problematyka współczucia dla innych, są kierunkami medycznymi. Zabrakło natomiast informacji dotyczącej realizacji tej problematyki na kierunkach niemedycznych w polskich uczelniach. Habilitantka stwierdziła jedynie, że *Konsultacje z różnymi uczelniami polskimi pozwoliły autorce na odszukanie kilku miejsc, gdzie odbywają się zajęcia podejmujące zagadnienia współczucia w relacji z osobą wspieraną* (s. 130-131). Stąd pytania o to: według jakich kryteriów Habilitantka wytypowała uczelnie do konsultacji (czy też konsultacjami zostały objęte wszystkie uczelnie w Polsce?) oraz w jaki sposób zostały przeprowadzane te konsultacje?; a także czy zostały wzięte pod uwagę uczelnie, w których kształcą się studentów na kierunkach niemedycznych, przygotowujących do

profesjonalnej pracy z osobami wymagającymi pomocy i wsparcia? Jakie były to uczelnie? Zamieszczenie tego rodzaju informacji postrzegam jako ważne ze względu na prawidłowość wyłonienia próby badawczej, zwłaszcza w odniesieniu do poczynionych przez Habilitantkę założeń metodologicznych, w tym realizacji badań w schemacie porównawczym i korelacyjnym.

Walor poznawczy przypisuję dokonanej przez dr Małgorzatę Fopkę – Kowalczyk analizie, przeprowadzonej według określonych kategorii analitycznych, dotychczasowych badań nad współczuciem dla innych wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych realizowanych w światowych i polskich uczelniach (s. 141-150). Dowodzi ona ewidentnie, jak podkreśla Habilitantka, że *w porównaniu z praktyką światową na polskim gruncie edukacja na studiach wyższych w zakresie współczucia dla innych i badania na ten temat są obecnie dostępne w niewielkim zakresie* (s. 134). Tym bardziej na znaczeniu zyskuje projekt badawczy dr Małgorzaty Kopki – Kowalczyk, zorientowany, w szczególności, na porównanie studentów uczących się na różnych kierunkach studiów pomocowych (s.154). Tego rodzaju badania, w mojej ocenie, mają charakter oryginalnych, wypełniających teoretyczną niszę na gruncie dyscypliny pedagogika.

W sposób nie budzący, moim zdaniem, istotnych wątpliwości Habilitantka określiła przedmiot badań własnych, cele przedsięwzięcia badawczego, ilościową strategię badań umożliwiającą nomotetyczne wyjaśnienie badanych zjawisk i dobór próby badawczej. W ramach przyjętej strategii ilościowej wykorzystwała typ badań diagnostycznych wraz ze specyficznymi dla nich schematami porównawczym i korelacyjnym, jak również typ badania wyjaśniającego, z zastosowaniem metod badawczych, specyficznych dla każdego ze wskazanych typów, oraz metod analizowania danych, których wykorzystanie zostało w pełni uzasadnione. We właściwy sposób przeprowadzona została również operacjonalizacja przedmiotu poznania poprzez wyróżnienie specyficznych dla niego zmiennych badawczych i ich wskaźników z jednoczesnym wskazaniem sposobu ich pomiaru oraz sformułowanie pytań badawczych w schemacie porównawczym oraz w schemacie korelacyjnym, słusznie rezygnując przy tym z formułowania hipotez. Adekwatnie do nich zostały dobrane narzędzia badawcze. W odniesieniu do nich należy dodać, że dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk wraz Marią Flakus oraz Dagną Kocur opracowały polską wersję narzędzia Skala Współczucia dla Innych Cs-R-PL, podobnie w przypadku Skali Współczucia dla Samego siebie (SCS-PL). Dowodzi to, moim zdaniem, wysokich kompetencji badawczo - diagnostycznych Habilitantki.

Zgodnie z istotą przedmiotu badań własnych do badań zakwalifikowani zostali studenci kierunków medycznych i niemedycznych, spełniający trzy kryteria określone przez Habilitantkę, a mianowicie: *(1) rola studenta kierunku medycznego lub terapeutycznego, który wiąże się w przyszłości z nawiązywaniem kontaktu z osobą cierpiącą emocjonalnie lub fizycznie (na skutek niepełnosprawności czy choroby) albo też pozostającą w kryzysie, czy sytuacji granicznej, i z koniecznością sprawowania opieki, udzielania pomocy i wsparcia; (2) rola studenta kierunku niemedycznego, który w swej przyszłej pracy będzie potrzebował wysoko rozwiniętych kompetencji społecznych, zwłaszcza tych dotyczących komunikacji z drugim człowiekiem, zdolności rozpoznawania doświadczanych przeżyć i umiejętności zareagowania na nie w sposób podmiotowy i prowadzenia oddziaływań wspierających (np. w obszarze edukacji, interwencji kryzysowej, mediacji, negocjacji, public relations w miejscu pracy itp.); (3) rok studiów – w badaniu wezmą udział studenci III roku studiów licencjackich, I i II roku II stopnia studiów magisterskich oraz studenci III roku i wyżej jednolitych studiów magisterskich* (s. 169 – 170). Zgodnie z powyższymi kryteriami dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk wskazuje na nieprzypadkowy dobór kierunków studiów. Jako reprezentatywnych dla kierunków medycznych wskazała: lekarzy, pielęgniarki fizjoterapeutów, opiekunów medycznych, a dla kierunków nie – medycznych: psychologów, pedagogów, duchownych, pracowników

socjalnych, nauczycieli oraz innych specjalistów, których praca polega na wspieraniu i pomocy drugiemu człowiekowi. Zwróciła również uwagę na „pozostałą grupę badanych”, którą tworzą studenci realizujący kształcenie w zawodach paramedycznych, psychologicznych, pedagogicznych, socjalnych prawniczych (s. 170).

Nie bez powodu odnotowałam powyżej szczegółowe kryteria doboru próby badawczej, zestawiając bowiem wyróżnionych przez Habilitantkę profesjonalnych „pomagaczy” medycznych i niemedycznych z faktycznymi kierunkami osób, które wzięły udział w badaniach rodzą się wątpliwości. Otóż, jak wynika z danych zawartych w tabeli 4. (s. 171 – 172), wśród kierunków medycznych znaleźli się studenci z kierunków: lekarskiego (220), stomatologii (2) i ratownictwa medycznego (6), a wśród nielekarskich: pielęgniarstwa (23), położnictwa (11), a także analityki medycznej (2), biotechnologii (2), dietetyki (4), elektrokardiologii (1), fizjoterapii (14), kosmetyki (1), nauk o zdrowiu (1) oraz optyki (3). W związku z powyższym nasuwa się następujące pytanie - czy w przypadku kierunków nielekarskich, poza pielęgniarstwem, położnictwem i fizjoterapią, zostały spełnione warunki wynikające z profesjonalnego udzielania pomocy i wsparcia drugiemu człowiekowi? Tym bardziej, że liczba studentów tych kierunków oscyluje między jednym a czterema reprezentantami – jakie stanowią więc odniesienie dla wyjaśnień o charakterze nomotetycznym? Podobnie w przypadku kierunków niemedycznych. O ile, w mojej ocenie, zasadny jest dobór studentów z kierunków: pedagogika (136 - warto było wskazać czy wśród badanych znaleźli się studenci kierunku pedagogika specjalna – to pięcioletnie studia magisterskie), psychologia (91), praca socjalna (18), kierunków nauczycielskich (11) i logopedii (2), to w odniesieniu do studentów z kierunków socjologia (3) i komunikacja promocyjna i kryzysowa (1) mam wątpliwości – jakie specjalności reprezentowało trzech badanych studentów socjologii i jeden student kierunku komunikacja promocyjna i kryzysowa? Na kierunku socjologia można bowiem uzyskać kwalifikacje w ramach specjalności np.: socjologia ogólna; komunikowanie społeczne i doradztwo; socjologia wsi, kultury i turystyki; socjologia polityki i stosunków międzynarodowych; komunikacja społeczna i nowe media, socjologia organizacji i zarządzania zasobami ludzkimi; e-gospodarka, badania społeczne i rynkowe czy polityka rozwoju obszarów wiejskich Europy. Natomiast w przypadku kierunku komunikacja promocyjna i kryzysowa na specjalnościach, np.: komunikacja promocyjna, negocjacje kryzysowe czy doradztwo wizerunkowe i rzecznikostwo. Czy zatem wszystkie profile kształcenia studentów na tych kierunkach wpisują się w zakres świadczenia profesjonalnej pomocy i wsparcia? Dlaczego do badań nie zostali włączeni studenci kierunków prawo i studiów teologicznych, na które wskazywała Habilitantka przy okazji omawiania profesjonalnej pomocy i wsparcia (s. 114, 170). Moim zdaniem ma to znaczenie w przypadku porównywania współczucia dla innych studentów w poszczególnych grupach medycznych – lekarskich i nielekarskich - oraz niemedycznych. Tym bardziej, że w analizach statystycznych Habilitantka posługuje się tak ogólnie skategoryzowanymi kierunkami studiów (s. 188 i dalsze). W tym kontekście warto było rozważyć również wewnętrzny podział kierunków niemedycznych na pedagogiczne i niepedagogiczne, gdyż specyfika świadczonej pomocy i wsparcia może mieć zróżnicowany zakres.

Organizację badań oraz zastosowane przez Habilitantkę analizy statystyczne i metody analizy danych uznaję za właściwe.

Wyniki badawczej eksploracji dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk zaprezentowała w rozdziale 4. *Współczucie dla innych oraz czynniki związane ze współczuciem wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych*. To rzetelne opracowanie ustrukturyzowane pytaniami badawczymi oraz obrazującymi ich zakres zmiennymi i ich wskaźnikami. W pełni i w sposób efektywny zostały wykorzystane narzędzia, określone na użytek badań własnych, adekwatnie do przyjętych zmiennych, umożliwiając Habilitantce przeprowadzenie analizy danych na

poziomach opisu, wnioskowania statystycznego oraz analizy czynników. Statystyczne zobrazowanie danych empirycznych nie budzi zastrzeżeń i ma, co ważne, wieloaspektowy charakter, dowodząc tym samym wysokich kompetencji analitycznych dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk.

Z kolei w rozdziale 5. *Interpretacja oraz dyskusja wyników*, dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk formułuje wnioski wynikające z przeprowadzonych analiz danych empirycznych, charakterystycznych dla poszczególnych grup badanych – studentów kierunków medycznych oraz studentów kierunków niemedycznych. Jak stwierdza, poziom ich współczucia dla innych jest przeciętny, choć dla studentów kierunków niemedycznych statystycznie wyższy w porównaniu do studentów kierunków medycznych. Studentów kierunków niemedycznych cechuje wyższy stopień współczucia ogólnego w zakresie emocjonalnej reakcji na cierpienie drugiego człowieka, podejmowania działań na rzecz eliminacji doświadczanych przez niego trudności, życzliwości i obojętności / braku obojętności w stosunku do cierpienia, rozumienia i wyrozumiałości w stosunku do ludzi znajdujących się w sytuacjach kryzysowych. Studenci kierunków medycznych cechują się niższymi kompetencjami w tym zakresie, co może niepokoić. Jak stwierdza Habilitantka *co czwarty student kierunków medycznych ma niski poziom współczucia dla swoich potencjalnych pacjentów*, którzy racjonalizują wskazując na czynniki zewnętrznej natury, związane z zakresem i organizacją pracy (s. 242). Jako ważne, zwłaszcza dla pedagogiki szkoły wyższej i specjalistycznego kształcenia studentów na kierunkach lekarskich i nielekarskich, uznać należy stwierdzenie Habilitantki, że *studenci kierunków medycznych lekarskich mają statystycznie istotnie mniejsze kompetencje okazywania współczucia wobec innych niż studenci kierunków medycznych nielekarskich i niemedycznych* (s. 244), a *co trzeci student wykazuje mniejsze zainteresowanie drugim człowiekiem* (s. 245). Z kolei *studenci niemedyczni (przyszli psychologowie, pedagodzy, pracownicy socjalni, nauczyciele) częściej niż przyszli lekarze okazują życzliwość i troskę drugiemu człowiekowi, jednocześnie częściej chcąc im pomóc i wesprzeć, aby zmniejszyć ich cierpienie* (s. 245). Winno to stanowić asumpt do modyfikacji treści kształcenia oraz zakresów nabywanych przez studentów kompetencji, czemu winno służyć dostosowanie oferty przedmiotowej w ramach poszczególnych kierunków studiów.

W sposób interesujący i wartościowy poznawczo, w konfrontacji z literaturą przedmiotu, dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk konstatuje również w zakresie współczującej troski i występujących różnic między badanymi grupami studentów oraz współczucia dla innych warunkowanego czynnikami osobowościowymi, inteligencją emocjonalną oraz czynnikami demograficznymi. To ważna poznawczo część opracowania, która może stanowić odniesienie dla praktyki edukacyjnej w szkole wyższej. Naprzeciw temu wychodzą rozważania Habilitantki zawarte w rozdziale 6. *Podsumowanie i wnioski dla praktyki pedagogicznej i edukacyjnej*. Wymiary pedagogicznej użyteczności wyników badań własnych konstruują, wskazane przez Habilitantkę, edukacja społeczna i pedagogika współczucia pojmowana przez Habilitantkę jako *życzliwa, troskliwa i nieobojętna postawa wobec drugiego człowieka przeżywającego trudne chwile*, [która] *mogłaby stać się podstawą zmiany w sposobie myślenia o współczuciu w ogóle, o współczuciu wobec innych i wobec samego siebie* (s. 262). Choć, trudno mi się zgodzić z przypisanym rozumieniem kategorii pedagogika współczucia jako określonego rodzaju postawy (czy pedagogika jest postawą?), to tak zorientowana myśl pedagogiczna zyskuje na znaczeniu w kontekście jakości pomocy i wsparcia świadczonych drugiemu człowiekowi w sytuacjach dla niego trudnych, a także w odniesieniu do profesjonalizacji kształcenia studentów przygotowywanych do aktywności zawodowej w relacji z drugim człowiekiem, czego ewidentnie dowodzą zaprezentowane w ocenianej monografii wyniki badań.

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk przedstawiła również propozycję kształcenia w zakresie współczucia dla studentów kierunków medycznych i niemedycznych. To ujednolicony,

przykładowy program edukacyjny w zakresie współczucia dla innych dla studentów kierunków przygotowujących do profesjonalnego pomagania. W programie zawarte zostały cele kształcenia, podstawy wyznaczania poszczególnych celów, treści nauczania, zestawy planowanych czynności pedagogicznych i sposobów ich realizacji oraz zamierzone efekty kształcenia. W swej istocie, moim zdaniem, jest on bardziej modulem kształcenia, niż zróżnicowaną ofertą edukacyjną zrelatywizowaną do specyfiki poszczególnych kierunków studiów, w szczególności stwierdzonej przez Habilitantkę specyfiki kompetencji studentów z badanych grup kierunków studiów – medycznych (lekarskich i nielekarskich) oraz niemiedycznych. Zgadzam się jednak z Habilitantką, tak zorientowana edukacja studentów w zakresie współczucia dla innych, może przyczynić się do świadomego włączania wiedzy i umiejętności dotyczących współczucia dla innych w zakres własnego rozwoju zawodowego, sprzyjających kształtowaniu się zdolności rozpoznawania własnych barier w okazywaniu współczucia i czynników motywujących do takich zachowań (s. 283).

Habilitantka, odnosząc się do zrealizowanego projektu badawczego, wskazuje również na ograniczenia i propozycje dalszych badań, np. o jakościowym charakterze. To cenne sugestie dla badaczy współczucia dla innych, zwłaszcza na pedagogicznym gruncie.

Stwierdzam zatem, że przedłożona mi do oceny monografia dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, jest opracowaniem oryginalnym, o interdyscyplinarnym charakterze, ogniskującym się w problematyce współczucia dla innych, ważnej dla dyscypliny pedagogika. Ową ważność upatruję w wypełnieniu teoretycznej niszy w polskim dyskursie pedagogicznym dotyczącym pedagogicznej konceptualizacji współczucia dla innych, wytyczającym kierunki badań w obszarze pedagogiki, w szczególności pedagogiki leczniczej, tanatopedagogiki, również pedagogiki szkoły wyższej, co ma istotne znaczenie zarówno dla praktyki edukacyjnej, jak i terapeutycznej. Dlatego uważam, że monografia, wskazana przez dr Małgorzatę Fopkę – Kowalczyk jako osiągnięcie naukowe, wnosi znaczący wkład do dyscypliny pedagogika.

4. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych wskazanych przez dr Małgorzatę Fopkę – Kowalczyk

Na dorobek naukowy dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, jak wynika z przedłożonej mi dokumentacji, składa się 71 publikacji naukowych, w tym (na podstawie wykazu publikacji z 11 lutego 2025 r.) 47 publikacji wydanych po uzyskaniu stopnia doktora. W przypadku tych ostatnich są to: 5 naukowych monografii, 3 redakcje naukowe monografii, 11 autorskich artykułów naukowych w czasopismach recenzowanych wskazanych w wykazie MNiSW, 16 współautorskich artykułów wydanych w recenzowanych czasopismach krajowych lub zagranicznych wykazanych w wykazie MNiSW – w tym 7 artykułów w czasopiśmie wyróżnionym w Journal Citation Reports – umieszczonym na Liście Filadelfijskiej, ponadto 5 rozdziałów autorskich oraz 2 współautorskie wydane w monografiach naukowych oraz 3 artykuły w czasopismach niepunktowanych. Habilitantka zredagowała również 2 tomy czasopisma *Przegląd Badań Edukacyjnych* – nr 41/2023 oraz nr 47/2024.

Z danych neukometrycznych (odnotowanych w wykazie publikacji z dnia 11.02.2025 r.) wynika, że Habilitantka jest autorką publikacji naukowych, których łączna wartość punktowa wynosi 2145, a wskaźnik IF: 19, 6. Cytowania – według Web of Science: 39 (bez autocytowań: 31), Indeks H: 4, według Scopus: 51 (bez autocytowań: 44), Indeks H: 4, według Google Scholar: 124 (bez autocytowań: 105) Indeks H: 6 (załącznik – Wykaz publikacji z dnia 11.02.2025 r.), Research Gate: 113, Research Gate Interest Score: 179,6.

Jak wynika z informacji odnotowanych w autoreferacie, zainteresowania naukowo - badawcze dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk wiążą się z problematyką z zakresu psychoonkologii i opieki paliatywnej, edukacji i pedagogiki leczniczej (terapeutycznej) oraz tanatopedagogiki.

Mieszczącą się również, jak podkreśliła Habilitantka, w *dziedzinie nauk o zdrowiu i psychologii klinicznej, wiążąc się z szeroko rozumianym wsparciem osób znajdujących się w sytuacjach kryzysowych, granicznych czy definiowanych przez nich jako trudne* (autoreferat, s. 15). Problematyka ta ewaluowała wraz z rozwojem naukowym Habilitantki oraz doskonaleniem się Jej warsztatu badawczego, sytuując się w dwóch zasadniczych obszarach. Dokonując ich analizy odniosłam się do osiągnięć Habilitantki powstałych po uzyskaniu stopnia doktora. Oto rzeczzone obszary zainteresowań naukowo – badawczych dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, ogniskujących się w kategorii współczucia dla innych.

1. Funkcjonowanie i wsparcie osób chorych przewlekle, starszych i z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów formalnych w sytuacji diagnozy, chorowania, cierpienia i śmierci. Edukacja terapeutyczna.
2. Wsparcie, podnoszenie kompetencji merytorycznych i umiejętności interpersonalnych osób pomagających profesjonalnie lub przygotowujących się do tych zawodów w relacji z osobą cierpiącą, wymagającą wsparcia czy znajdującą się w kryzysie. Umiejętności interpersonalne, współczucie dla innych i troska duchowa.

Celem realizacji problematyki, symptomatycznej dla pierwszego z obszarów zainteresowań dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk, była *zmiana sposobu myślenia o hospicjum i chorobie przewlekłej zagrażającej życiu jako sytuacji związanej z nieuśmierzoną cierpieniem i bólem, ale też zwiększenie świadomości samych chorych i ich rodzin na temat choroby, wpływu choroby na rodzinę oraz metod radzenia sobie w tej sytuacji* (autoreferat, s. 16). Nie bez powodu więc przedmiotem swojego zainteresowania Habilitantka uczyniła następujące zagadnienia.

- Choroba przewlekła jako zdarzenie trudne dla człowieka oraz śmierć, żałoba i strata w ujęciu psychopedagogicznym – M. Fopka – Kowalczyk, *Doświadczenie choroby, cierpienia i straty: kontekst psychopedagogiczny*, Edukacja Humanistyczna, nr 2 (35), 2016, 89-99.

- Opieka paliatywna oraz możliwości wspierania osób chorych i ich bliskich w kontekście doświadczanych trudności fizycznych, emocjonalnych i duchowych, a w odniesieniu do nich znaczenie dotyku symbolizującego akceptację i bliskość, a w szczególności o dotyku jako formie komunikacji niewerbalnej, dotyku w relacji z podopiecznymi w hospicjum, by wskazać na w konsekwencji na edukacyjną i wychowawczą rolę dotyku – M. Fopka – Kowalczyk, B. Winch. (2013). Wartość dotyku, w: M. Fopka – Kowalczyk, T. Łącka (red.), *Edukacja terapeutyczna w hospicjum* (ss. 93-112). Toruń: Wyd. SHS.

- Umiejętności interpersonalne oraz etyka pomagania chorym przewlekle, a w jej zakresie istota etyki pomagania i zasady traktowania chorego somatycznie, specyfika „pomagaczy,” umiejętności interpersonalne oraz komunikacyjne w relacji z chorym, tak ważne edukacyjnie w zakresie psychoonkologii i chorób onkologicznych – M. Kowalczyk. (2012). Umiejętności interpersonalne i etyka pomagania chorym przewlekle, w: M. Rębiałkowska – Stankiewicz, M. Kowalczyk (red.), *Akademia Walki z Rakiem – wsparcie społeczne* (ss. 206-232). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. W powyższym kontekście zdecydowanie należy docenić opracowanie przez habilitantkę pierwszego programu wsparcia dla chorych i ich bliskich w ramach Akademii Walki z Rakiem.

- Opiekunowie nieformalni i ich funkcjonowanie, zwłaszcza w wymiarze uczuciowym, odczuwane przez rodzinę potrzeby czy możliwości oddziaływań wspierających i okazywania współczucia w profesjonalnym wsparciu, tak rzadko analizowane w literaturze z obszaru psychoonkologii i opieki paliatywnej – M. Fopka – Kowalczyk. (2016). Wypalanie się i koszty emocjonalne rodzin w trakcie opieki nad chorymi u kresu życia, w: T. Biernat, K. Kuziak, J.A. Malinowski (red.), *Rodzina w pracy socjalnej: pomoc w sytuacjach trudnych i kryzysowych* (ss.

203-212). Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT oraz M. Kowalczyk. (2012). *Miłość i gniew. Koszty emocjonalne rodzin w kontekście opieki nad bliskim chorym*. Medycyna Paliatywna w Praktyce, 1, ss. 14-18.

- Dzieci w systemie rodzinnym w sytuacji choroby, cierpienia, śmierci i żałoby oraz możliwości ich wsparcia ze względu na doświadczane przez nie przeżycia. Habilitantka opracowała zbiór opowiadań i bajek dla dorosłych i dla dzieci, opatrzonych komentarzami i poprzedzonych teoretyczną refleksją o rozwoju, chorobie i śmierci – M. Fopka – Kowalczyk. (2017). *Jak rozmawiać z dziećmi o chorobie, cierpieniu, śmierci. Opowiadania i bajki*. Warszawa: Wydawnictwo DIFIN.

Analiza wskazanych powyżej zagadnień szczegółowych oraz publikacji reprezentatywnych dla pierwszego obszaru zainteresowań naukowo – badawczych Habilitantki dowodzi wartościowej konceptualizacji specyfiki wsparcia osób doświadczających choroby, cierpienia i śmierci oraz ich opiekunów. To przestrzeń edukacyjnego dyskursu, w którym konstruktywnie przenikają się szeroka, interdyscyplinarna wiedza i praktyczne doświadczenia dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk.

Drugi obszar swoich zainteresowań dr Małgorzata Fopka - Kowalczyk zorientowała na problematykę wspierania osób profesjonalnie zajmujących się pomaganiem i adeptów pomagania, a także podnoszenia ich kompetencji zawodowych i umiejętności interpersonalnych. Jego zakres merytoryczny wyznaczają: umiejętności interpersonalne osób pomagających profesjonalnie, troska duchowa w relacji z człowiekiem cierpiącym jako umiejętność pracy osób pomagających profesjonalnie oraz współczucie dla innych wśród osób pomagających profesjonalnie (autoreferat, s. 22). Uwidacznia on jednocześnie, co ważne w kontekście oceny osiągnięć Habilitantki, świadomy i ukierunkowany namysł nad istotą wsparcia osób w sytuacjach dla nich trudnych z teoretyczno – badawczą ekspozycją kategorii współczucia dla innych. Sprzyjała temu zróżnicowana aktywność dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk. Poczynając od cyklicznie organizowanych Ogólnopolskich Zjazdów Psychologów Hospicjum w Toruniu (2008-2011), w efekcie których wyłoniła się problematyka znacząca dla wspierania osób profesjonalnie zajmujących się pomaganiem, która stała się przedmiotem publikacji naukowych Habilitantki, np. wsparcie emocjonalne - M. Kowalczyk. (2010) *Poczucie straty i uczucia utajone w pracy z pacjentem terminalnie chorym*. Medycyna Paliatywna w Praktyce, 4, 1, ss. 1-5; formy wsparcia oczekiwane przez pracowników opieki paliatywnej – M. Fopka – Kowalczyk. (2015). *Wsparcie oczekiwane przez pracowników opieki paliatywnej w kontekście poczucia straty po śmierci pacjentów*. Medycyna Paliatywna, 7 (2), ss. 1-8; wartość superwizji grup Balinta – M. Fopka – Kowalczyk. (2015). Superwizja i grupy Balinta jako formy rozwoju zawodowego i wsparcia osób pomagających w opiece paliatywnej, w: Cz. Kustra, M. Fopka – Kowalczyk, A. Bandura (red.), *Opieka i wsparcie jako zadanie całonocne: studia z pedagogiki opiekuńczej*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, s. 211-223; czy nawiązywanie bliskiej i współczującej relacji z chorym wraz z interwencją, dzięki której chory ma możliwość refleksyjnego oglądu własnego życia oraz własnych osiągnięć - B. Brożek, M. Fopka-Kowalczyk, M. Łabuś-Centek, I. Damps – Kostańska, A. Ratajska, E. Jassem, P. Larkin, M. Krajnik (2019). *Dignity Therapy as an aid to coping for COPD patients at their end-of-life stage*. Advances in Respiratory Medicine, 87, 3, 135-145, doi: 10.5603/ARM.a2019.0021.

Prezentując publikacje Habilitantki, dotyczące umiejętności interpersonalnych osób pomagających profesjonalnie, nie sposób nie wspomnieć o autorskiej monografii: *Poczucie straty po śmierci pacjenta wśród pracowników opieki paliatywnej*, wydanej w 2016 roku, w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. To opublikowana jakościowa część pracy doktorskiej dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, w której na podstawie

wyników przeprowadzonych badań z wykorzystaniem teorii ugruntowanej wskazuje na naturę poczucia straty, reakcji emocjonalnych, poznawczych oraz somatyczno - behawioralnych po śmierci chorych w opiece paliatywnej wśród pracowników hospicjów. To oryginalne i wartościowe opracowanie, godne polecenia, zwłaszcza dla tanatopedagogów.

Jako ważną kompetencję osób profesjonalnie pomagających Habilitantka wskazuje także troskę duchową, co znajduje odzwierciedlenie w kolejnych publikacjach naukowych: M. Fopka-Kowalczyk (2020). *Providing support and spiritual care to people with chronic diseases*. Paedagogia Christiana, 46, 147-166, doi:10.12775/PCh.2020.023; M. Fopka-Kowalczyk, M. Machul, B. Dobrowolska (2022). *Research Protocol of the Polish Adaptation and Validation of HOPE Scale: Quantitative Measurement of Patients' Spiritual Needs*. Journal of Palliative Medicine, 25, 10, 1-9, doi: 10.1089/jpm.2021.0530; M. Fopka-Kowalczyk (2023). *Ocena potrzeb duchowych chorego i diagnozowanie kryzysu duchowego przez personel medyczny*. Medycyna Praktyczna, 3(385), ss. 130-137; A. Kotlińska-Lemieszek, M. Fopka-Kowalczyk, M. Krajnik (2022). *Spirituality in people with advanced chronic obstructive pulmonary disease - challenge for more effective interventions, support, and healthcare education: mini-review*. Frontiers in Medicine, 9, 954519, 1-7, doi: 10.3389/fmed.2022.954519. Natomiast zagadnienie interwencji duchowych w relacji pacjent - osoba pomagająca profesjonalnie oraz techniki wsparcia w cierpieniu duchowym przedstawiła w podręczniku medycyny paliatywnej: M. Fopka-Kowalczyk (2025). *Narzędzia do badania potrzeb duchowych i techniki interwencji duchowych*. w: T. Dzierżanowski & A. Ciałkowska - Rysz (red.), *Medycyna paliatywna*. Łódź: Termedia (ss. 498-501).

Eksplorując badawczo problematykę współczucia wśród osób pomagających profesjonalnie zwraca również uwagę na praktyczny aspekt okazywania współczucia przez osoby pomagające, wskazując na narzędzia użyteczne w tym zakresie: M. Fopka-Kowalczyk (2021). *Współczucie jako umiejętność interpersonalna osób pomagających profesjonalnie*. Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika, 41, 1, 231-250, doi: 10.12775/AUNC_PED.2021.010. Na wysoką ocenę zasługuje adaptacja do warunków polskich skal *Self Compassion Scale* Kristin Neff oraz *Compassion Scale for Others* Elisabeth Pommier, dokonana we współpracy z dr D. Kocur z Uniwersytetu Śląskiego oraz dr M. Flakus z PAN. Polska adaptacja tych skal została zaprezentowana w artykule: D. Kocur, M. Flakus, M. Fopka-Kowalczyk (2022). *Validity and reliability of the Polish version of the Self-Compassion Scale and its correlates*. PLoS ONE, 17, 5, ss. 1-21, doi: 10.1371/journal.pone.0267637, a także w dwóch podręcznikach: (1) M. Fopka-Kowalczyk, M. Flakus, D. Kocur (2022). *Skala Współczucia dla Innych CS-R-PL. Podręcznik Pracowni Narzędzi Badawczych PAN*. Przegląd Badań Edukacyjnych, 38, ss. 1-41 (zał. do autoreferatu 61); (2) D. Kocur, M. Flakus, M. Fopka-Kowalczyk (2022). *Skala Współczucia dla Samego Siebie: Podręcznik Pracowni Narzędzi Badawczych PAN*. Przegląd Badań Edukacyjnych, 37, ss. 1-46. W mojej ocenie, to znaczące osiągnięcie w zakresie możliwości diagnozowania w polskich realiach współczucia dla innych osób pomagających profesjonalnie, także z obszaru pedagogicznego i edukacyjnego.

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk z powodzeniem zaprezentowała swoje osiągnięcia naukowe w zakresie współczucia dla innych na 15 konferencjach naukowych: międzynarodowych – europejskich (6) oraz ogólnopolskich (9). Aktywnie włączyła się również do organizacji pięciu tego rodzaju przedsięwzięć naukowych.

Uogólniając powyższe stwierdzam, że wskazane przez dr Małgorzatę Fopkę - Kowalczyk obszary zainteresowań naukowo – badawczych, w sposób wartościowy poznawczo, konceptualizują kluczowe zagadnienie, jakim jest współczucie dla innych, zwłaszcza wśród osób pomagających profesjonalnie, jak wskazuje Habilitantka, w specyficznych dla nich obszarach zawodowych: medycynie, psychologii, pedagogice, terapii czy edukacji. Tak

zorientowana problematyka uobecnia się w literaturze światowej i w tego rodzaju dyskurs naukowy zdecydowanie wpisują się osiągnięcia Habilitantki, zaś w przypadku niszowego charakteru tej problematyki w Polsce istotnie wypełniają tę lukę poznawczą. Efekty zrealizowanych przedsięwzięć naukowych, natury teoretycznej i badawczo - projektowej (spójnych zakresowo oraz addytywnych wobec siebie) stwarzają, moim zdaniem, właściwe podstawy do skonstruowania przez dr Małgorzatę Fopkę - Kowalczyk paradygmatu pedagogiki współczucia, na ważność której sama wskazuje (*Współczucie dla innych wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych...*, s. 262) i dla której ma znaczenie przyjęta przez Habilitantkę międzydyscyplinarna perspektywa.

5. Ocena aktywności naukowej Habilitantki realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Ważną sferą aktywności naukowo – badawczej Habilitantki jest udział w pracach czterech zespołów badawczych, w których współrealizowała następujące projekty.

- Projekt HORIZON 2020 pt.: *'Better treatment for breathlessness in palliative care – Better B'* (nr 825319). W Polsce ośrodkami partnerskimi było Collegium Medicum w Bydgoszczy UMK oraz Gdański Uniwersytet Medyczny - uczestniczka projektu.

- Europejski projekt PRISM (Specialist Palliative Care's Role in Cancer Survivorship Model) – rola eksperta na zaproszenie Trinity College in Dublin, University of Dublin i Our Lady's Hospice & Care Services, Dublin, Irlandia.

- Ogólnopolski projekt IBE (FERS.01.08-IP.05-0001/23, numer projektu: Umowa IBE-INP UMK nr 204/2024), *Wsparcie eksperckie i przeprowadzenie prac analitycznych przy wypracowaniu skali do mierzenia postawy wobec uczenia się w dorosłości oraz narzędzia do badania poczucia skuteczności w obszarze uczenia się* – uczestniczka projektu.

- Projekt *Toruńska Szkoła Ćwiczeń dla Województwa Kujawsko- Pomorskiego* (projekt nr POWR.02.10.00-00-5007/18), realizowany ze środków Unii Europejskiej – uczestniczka projektu.

Habilitantka pełniła również funkcję koordynatorki w projekcie Tumbo pomaga 2: *Tumbo 2 – wsparcie dzieci w żałobie – wdrożenie społeczne*.

Docenić należy również współpracę naukową dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk z badaczami z polskich i zagranicznych ośrodków naukowych z Uniwersytetu Śląskiego, PAN, Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Collegium Medicum w Bydgoszczy, Uniwersytetu Notre Dame w Australii czy University of Washington School of Medicine. W ramach tej współpracy uczestniczyła w realizacji czterech projektów, których efekty zostały zaprezentowane w autorskich lub współautorskich publikacjach naukowych Habilitantki.

Dokonując oceny innych osiągnięć dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, należy zwrócić również uwagę na członkostwo w Polskim Towarzystwie Opieki Duchowej w Medycynie, Polskim Towarzystwie Psychoonkologicznym, Zespole Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz w Stowarzyszeniu Hospicjum Światło. Habilitantka jest ponadto członkinią komitetów redakcyjnych czasopism: Przegląd Badań Edukacyjnych oraz Medycyna Paliatywna w Praktyce. Pełniła również rolę recenzentki prac naukowych wydawanych w czasopismach międzynarodowych: Journal of Religion and Health, Annals of Behavioral Medicine, BMC Palliative Care, BMC Nursing oraz w polskich czasopismach naukowych: Przegląd Badań Edukacyjnych, Palliative Medicine in Practice, Palliative Medicine, Medycyna Pracy oraz Pielęgniarstwo

Odbyła staże naukowe w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2023) oraz w Saint Nektarios Palliative Centre w Bukareszcie w Rumunii (2016).

Pełniła rolę promotora pomocniczego w dwóch przewodach doktorskich w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (2018) oraz w Uniwersytecie Medycznym w Lublinie (w trakcie).

Jak z powyższego wynika, dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk wykazuje zróżnicowaną aktywność naukową w zakresie współpracy z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi, także w ramach zespołu Pedagogiki specjalnej KNP PAN, towarzystw naukowych oraz z czasopismami naukowymi w roli członkini komitetów redakcyjnych oraz recenzentki artykułów naukowych. W mojej ocenie dowodzi to wysokich kompetencji naukowych Habilitantki oraz rozpoznawalności i docenienia w krajowych i zagranicznych środowiskach naukowych. Dlatego tak ten aspekt aktywności naukowej dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk postrzegam jako istotny i oceniam pozytywnie.

6. Wskazane przez dr Małgorzatę Fopkę - Kowalczyk osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne oraz popularyzacja nauki

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk realizuje zajęcia dydaktyczne, jak wynika z wykazu zawartego w załączniku 4 (s. 19), w Instytucie Pedagogiki UMK, Uniwersytecie Merito we Wrocławiu oraz w Collegium Medicum w Bydgoszczy UMK. To szeroki zakres przedmiotów psychologicznych i pedagogicznych, również tych korespondujących z przedmiotem zainteresowań naukowo – badawczych Habilitantki. Sprawuje opiekę nad studentami w ramach proseminariów i seminariów – była promotorem 46 prac dyplomowych oraz zrecenzowała 320 prac licencjackich i magisterskich. Wielokrotnie pełniła funkcję koordynatora i opiekuna praktyk studenckich na kierunku pedagogika specjalna, była opiekunem studentów pierwszego roku na kierunku pedagogika specjalna, a także członkinią zespołu opracowującego program kształcenia dla kierunku pedagogika specjalna oraz członkinią Wydziałowej Komisji ds. Kształcenia.

Odnosząc się do osiągnięć dydaktycznych Habilitantki należy wskazać, że aktywność dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk, zorientowana na podnoszenie kompetencji merytorycznych oraz interpersonalnych osób profesjonalnie pomagających, dotyczyła również kształcenia studentów. Opracowała bowiem program nauczania (plan kształcenia i tematyka zajęć) studentów kierunków lekarskich *Duchowość w medycynie*, który jest realizowany w Collegium Medicum w Bydgoszczy UMK w Toruniu. To pierwszy w Polsce, jak wskazuje Habilitantka (autoreferat, s. 31), program kształcenia studentów w zakresie podnoszenia umiejętności interpersonalnych troski duchowej w relacji z pacjentami oraz współczucia dla innych.

Docenić należy także aktywność Habilitantki na rzecz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, zwłaszcza w ramach pełnionej funkcji dyrektorki Uniwersyteckiego Ośrodka Wsparcia i Rozwoju Osobistego (2021-2022), oferującego pomoc studentom, doktorantom i pracownikom Uniwersytetu ukierunkowaną na promocje zdrowia, poprawę jakości życia i rozwój osobisty. Aktywnie włączyła się również do prac zespołów oceniających wnioski o finansowanie badań, przyznających nagrody naukowe oraz konkursów mających charakter naukowy i dydaktyczny – Komisja oceniająca pracowników naukowo – dydaktycznych Instytutu Nauk Pedagogicznych WFiNS UMK, członkini Rady Dyscypliny Naukowej Pedagogika w Instytucie Nauk Pedagogicznych WFiNS UMK. Ponadto brała czynny udział w pracach komisji przygotowującej wnioski do oceny akredytacyjnej, komisji ds. utworzenia kierunku pedagogika specjalna czy udział w komisji egzaminacyjnej rekrutującej na studia w UMK kandydatów z zagranicy na rok akademicki 2024/2025.

Dr Małgorzata Fopka – Kowalczyk realizowała działania na rzecz popularyzacji nauki i współpracy z otoczeniem. Do osiągnięć w tym zakresie zaliczyć należy autorstwo pięciu publikacji popularnonaukowych dotyczących wypalenia zawodowego, choroby jako sytuacji trudnej i radzenia sobie z nią, cierpienia, stosunku do siebie czy samobójstw. W ramach konferencji Stowarzyszenia Hospicjum Światło Zdrowie na receptę, przeprowadziła warsztat *Psychologia pozytywna w praktyce*. Była zapraszana do wygłoszenia wykładów przez szereg instytucji naukowych, edukacyjnych i społecznych. Prowadziła również warsztaty dla uczniów ze szkół podstawowych i dzieci w przedszkolach oraz ich rodziców i nauczycieli, które dotyczyły m.in. wsparcia w sytuacji choroby przewlekłej rodziców i śmierci osoby znaczącej.

Domeną dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk jest aktywność organizacyjna. Może bowiem poszczycić się wieloma przedsięwzięciami w tym zakresie np. koordynacją Ogólnopolskich Zjazdów Psychologów Hospicyjnych w Toruniu czy współzałożycielstwem Akademii Walki z Rakiem w Toruniu.

Osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk są wysoko oceniane o czym świadczy szereg przyznanych nagród: za publikacje w prestiżowych czasopismach naukowych – nagrody Rektora UMK (2022), za osiągnięcia naukowo – badawcze – nagroda Rektora UMK (2018, 2016), za osiągnięcia organizacyjne – nagroda Rektora UMK (2021, 2020), za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania – Medal Komisji Edukacji Narodowej (2019) oraz nagroda przyznana przez Radę Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK za wyróżniającą się pracę doktorską w roku 2012 / 2013.

Wskazana powyżej aktywność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk, wskazuje na wysoki poziom i różnorodność działalności zorientowanej na podnoszenie jakości kształcenia studentów, ale także jakości funkcjonowania Instytutu Nauk Pedagogicznych UMK, Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych oraz Uczelni w różnych wymiarach, a także popularyzowania osiągnięć naukowo-badawczych w przestrzeni publicznej. W pełni zasługuje więc na pozytywną ocenę.

7. Ocena końcowa

Na podstawie dokonanej przeze mnie oceny osiągnięć naukowych dr Małgorzaty Fopki - Kowalczyk stwierdzam, iż zostały spełnione wymagania określone w art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023 poz. 742).

1. Dr Małgorzata Fopka - Kowalczyk posiada stopień doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki – praca doktorska została uznana za wyróżniającą się i nagrodzona.
 2. Habilitantka posiada w dorobku osiągnięcie naukowe – monografię naukową pt.: *Współczucie dla innych wśród studentów kierunków medycznych i niemedycznych. Badania w schemacie porównawczym i korelacyjnym*, wydaną w 2024 r. przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. To oryginalna monografia, o interdyscyplinarnym charakterze, wypełniająca lukę w polskiej pedagogice.
- Dr Małgorzata Fopka - Kowalczyk jest ponadto autorką i współautorką powiązanych tematycznie monografii, artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych znajdujących się w wykazie MEiN, a także w czasopiśmie znajdującym się na Liście Filadelfijskiej. Odzwierciedlają one spójne tematycznie obszary aktywności naukowo-badawczej Habilitantki, które uznają za ważne dla pedagogiki leczniczej (terapeutycznej), tanatopedagogiki, a także pedagogiki szkoły wyższej. Uczestniczyła również w realizacji projektów badawczych w ramach interdyscyplinarnych, krajowych i międzynarodowych zespołów badawczych, co skutkowało ważnymi naukowo publikacjami. Pozytywnie oceniam więc jakość przedłożonego dorobku, choć z zaznaczeniem sformułowanych przeze mnie wątpliwości. Jednocześnie stwierdzam, iż

stanowi on znaczący wkład w rozwój pedagogiki – jego znaczenie dostrzegam zwłaszcza w ugruntowaniu wiedzy dotyczącej współczucia dla innych (współczującej troski) oraz próby konceptualizacji pedagogiki współczucia, ważnych zwłaszcza dla edukacji w szkole wyższej – na kierunkach przygotowujących studentów do profesjonalnej pomocy i wspierania innych.

3. Dr Małgorzata Fopka - Kowalczyk wykazała się również istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni oraz instytucji naukowej krajowej i zagranicznej.

Uwzględniając wytyczne określone w art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.) stwierdzam, że wskazane we wniosku osiągnięcia oraz dorobek dr Małgorzaty Fopki – Kowalczyk spełniają wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika i popieram wniosek Habilitantki o jego nadanie.

Wrocław, 16.05. 2025 r.

Aliya Saadly